

SOCIETAT D'HISTÒRIA
NATURAL DE LES BALEARS

***In memoriam* Oriol de Bolòs i Capdevila (Olot 1924- Barcelona 2007)**

Oriol de BOLÒS i CAPDEVILA, un dels botànics catalans més importants dels darrers temps, ben conegut no solament en els medis científics hispànics sinó també de l'Europa meridional, traspassà el dia 22 del març del 2007 a la ciutat de Barcelona.

Nasqué a Olot l'any 1924, dins una família de farmacèutics i naturalistes que comptà, o s'emparentà, amb personatges famosos, tant en el camp de la ciència com en el de les arts. Per la línia paterna, un dels seus precedents il·lustres fou Francesc Xavier BOLÒS i GERMÀ (1773-1884), botànic actiu i estudiós dels volcans olotins. Dins la línia materna compten sobretot els tres germans VAYREDA i VILA: en Joaquim (1843-1894), pintor paisatgista molt ben valorat, n'Estanislau (1848-1901), botànic deixeble d'A. C. COSTA, i en Marià (1853-1903), el conegut escriptor.

Per a traçar breument la trajectòria professional d'Oriol de Bolòs diré que l'any 1953 (abans, doncs, de complir trenta anys) guanyà la càtedra de *Fitografia y Ecologia Vegetal* de la *Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona*, que ocupà el càrrec de Vicerector de Recerca a la mateixa universitat, entre el 1978 i el 1981, i que des del 1951 treballà a l'*Institut Botànic de Barcelona*, del qual fou director des del 1967 al 1984. Formà part de diversos organismes i institucions científiques, entre els quals la *Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona* i l'*Institut d'Estudis Catalans*. De les distincions que li foren atorgades, esmentaré la *Medalla Narcís Monturiol* al mèrit científic (1982) de la Generalitat de Catalunya, la *Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya* (1993) i el *Premi Fundació Catalana per a la Recerca* (1994).

Oriol de Bolòs fou bàsicament un geobotànic, interessat sobretot en l'estudi de la vegetació i de la florística, per bé que abordà també altres camps concomitants o relacionats amb aquests dos, com ara la taxonomia, la cartografia botànica o la gestió del medi natural. Com a grans mestres seus reconegué amb especial veneració Pius FONT i QUER, de qui es considerava continuador en els treballs de taxonomia i corologia, i Josias BRAUN-BLANQUET, qui l'introduí en el mètode fitosociològic i amb qui va col·laborar força assiduament.

Dotat d'una ment analítica i lúcida, d'una memòria molt notable i, encara més, d'una ferma vocació i d'una capacitat de treball excepcional, va fer una feïnada ingent i ens va llegar una obra extensa i sòlida.

Encaminà les seves recerques fitocenològiques als territoris que li eren més propers o accessibles i aviat els estengué a tots els Països Catalans, amb la pretensió de donar una visió acurada i completa de la vegetació i el paisatge d'aquest espai geogràfic. També els seus estudis florístics, després d'una primera intenció de continuar les propostes de Font Quer referents a la Mediterrània occidental o, si més no, a les terres iberobalears, es van concretar, per raons de fonts de coneixement i d'eficàcia pràctica, a aquell mateix àmbit.

Pel que fa a les seves recerques sobre les illes Balears, abraçaren gairebé tots els camps que conreava, per bé que va interessar-se especialment per les comunitats vegetals i el paisatge. L'esquema que va anar elaborant de la vegetació balear, en col·laboració amb René MOLINIER, fou la primera visió rigorosa i completa que se'n publicà i que ha romàs de referència obligada. De bon primer (l'any 1959) va aparèixer una monografia sobre l'illa de Mallorca, més tard (1970) un estudi de Menorca, en què intervingué també Pere MONTSERRAT (qui tenia relacions familiars amb aquesta illa), i el 1984 una síntesi sobre les Pitiüses. En l'entremig va participar en una exploració de l'illa de Cabrera. L'any 1996 publicà una síntesi de la vegetació de totes les illes, en què fa una revisió crítica de totes les comunitats vegetals descrites fins llavors i en descriu algunes de noves.

Les primeres citacions i descripcions d'unitats sintaxonòmiques de les Balears es deuen, és clar, a Bolòs i els seus dos col·laboradors principals. Repassant el catàleg fitosociològic de l'arxipèlag, hom comprova que són més de cinquanta les associacions vegetals descrites per primer cop d'aquest territori, la majoria exclusives o gairebé; des de comunitats llenyoses (alzinar, màquies, brolles, matollars...) fins a formacions herbàcies i a vegetació de roques i tarteres. També hi són creades quatre aliances noves, tres de les quals pràcticament endèmiques de les Illes: el *Brassico-Helichryson rupestris* Bolòs et R. Mol. 1958, de les roques calcinals, l'*Arenarion balearicae* Bolòs et R. Mol. (1958) 1969, dels relleixos de roca ombrívols (potser existent també a Sardenya), i l'*Hypericion balearici* Bolòs et R. Mol. 1958, que inclou bàsicament les brolles xeroacàntiques de les Gimnèsies. En aquestes obres fitocenològiques i a diverses publicacions geobotàniques més generals, sovint dedicades als Països Catalans, apareixen dades sobre l'estructura, l'ecologia i la distribució de les comunitats, els sòls i les zones de vegetació de les Balears... com també alguns mapes a petita escala.

Pel que fa a la flora, atès que a mitjan segle XX ja existien força estudis botànics referents a les Balears, les publicacions de Bolòs són en gran part síntesis i revisions crítiques de les dades precedents. De totes maneres, també hi apareixen algunes novetats taxonòmiques, com és ara *Centaurium enclausense* Bolòs, Mol. et P. Montserrat, *Santolina chamaecyparissus* L. subsp. *magonica* Bolòs, Mol. et P. Montserrat o *Sedum sediforme* (Jacq.) Pau subsp. *dianium* (Bolòs) Bolòs. De dades sobre l'ecologia i la distribució de les plantes balears, n'hi ha moltes a la *Flora dels Països Catalans* i als diferents volums de l'*Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans*, promogut per ell mateix i encara no completat.

Un tema d'importància pràctica al qual Bolòs aportà reflexions i propostes concretes fou la gestió del medi i la conservació de la natura. A l'obra *Natura, ús o abús? Llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans* (FOLCH, R. ed., 1976 i 1988) hi ha diversos apartats referents a les Balears en què intervingué Bolòs com a redactor o, segons consta en els crèdits, com a subministrador de dades.

A la relació bibliogràfica adjunta figuren les obres bolosianes que interessin les Balears, distribuïdes en tres grups segons que s'ocupin específicament del territori, l'emmarquin en un context més general o en donin informacions esparses o molt breus. Val a dir que, tot i ser una llista intencionalment exhaustiva, no inclou les publicacions que esmenten molt secundàriament o de manera vaga el territori balear; i també podria ser que, inadvertidament, m'hagués passat per malla alguna referència.

Aquesta nota sobre n'Oriol de Bolòs i el breu repàs que he fet de les seves relacions amb les Balears han volgut fer evident que la seva contribució al coneixement de la flora i, sobretot, de la vegetació de l'arxipèlag ha estat molt significativa i valuosa. Puc donar fe, si més no, que ell va mostrar-hi molt d'interès i va esmerçar-hi molts d'esforços; i em penso que ningú no em contradirà si afirmo que els resultats han estat prou notables.

Josep VIGO
Universitat de Barcelona

Bibliografia

A. Publicacions que es refereixen directament a les illes Balears

- BOLÒS, O. DE 1958 – Grupos corològics de la flora balear. *Publ. Inst. Biol. Apl.* 27., p.49-71. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE 1965 – Étude comparative entre la végétation méditerranéo-montagnarde de Majorque et celle du Midi valencien. *Rapp. Proc.-verb. Réunion. C.I.E.S.M.* 18(2), p. 483-488. Monaco.
- BOLÒS, O. DE 1969 – La vegetación de las islas Baleares. *V Simp. Org. «Flora Europaea». Trabajos y comunicaciones*, p. 81-91. Sevilla.
- BOLÒS, O. DE 1996 – La vegetació de les illes Balears. Comunitats de plantes. *Arx. Sec. Cièn.* 114. Barcelona: Inst. Est. Cat..
- BOLÒS, O. DE, BONNER, A., ORELL, J. & PERDIGÓ, M.T. 1977 [1976] – Del Port de Cabrera al Clot des Guix. In “Impressions sobre l'illa de Cabrera”. *Treb. Inst. Cat. Hist. Nat.* 7, p. 107-112. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE; CARDONA, M. A. 1979 – Illes Balears, per què no? *Serra d'Or* 21(236), p. 339. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE & MOLINIER, R. 1959 – Recherches phytosociologiques dans l'île de Majorque. *Collect. Bot.* 5(3), p. 699-863. (Comm. SIGMA 148). Barcelona.
- BOLÒS, O. DE; MOLINIER, R. 1968 – Vue d'ensemble de la végétation des Iles Baléares. *Vegetatio* 17, p. 351-270. The Hague.
- BOLÒS, O. DE & MOLINIER, R. 1984 – Vegetation of the Pityusic Islands. In KUHBIER, H.; ALCOVER, J.A.; GUERAU D'ARELLANO, C. (ed.), *Biogeography and Ecology of the Pityusic Islands*, p. 185-221. The Hague: Junk.
- BOLÒS, O. DE, MOLINIER, R. & MONTSERRAT, P. 1970 – Observations phytosociologiques dans l'île de Minorque. *Acta Geobot.Barc.* 5. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 1972 – Contribution à la Géobotanique de l'île de Majorque. *Rapp. Comm. Intern. Explor. Scientif. Mer Médit.* 2, 21(3), p.81-82. Monaco.

B. Obres generals i monografies que afecten poc o molt les illes Balears

- BOLÒS, O. DE 1969 – La Botànica als Països Catalans en els darrers decennis. *Treb. Soc. Cat. Biol.* 26, p. 87-113. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE 1975 – Assaig sobre terminologia geogràfica dels Països Catalans. *Miscel·lània. Pau Vila, Soc. Cat. Geogr.* p.137-143. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE 1975 – Els problemes del medi natural (VII). El paisatge vegetal dels Països Catalans. *Muntanya*, Núm 680, Vol 85, p. 411-419. Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya.

- BOLÒS, O. DE 1976 [2a edició, 1988] – La vegetació. In: FOLCH R. (ed.), *Natura, ús o abús. Llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans*, p. 85-96. Barcelona: Barcino, Inst. Cat. Hist. Nat.
- BOLÒS, O. DE 1977 – Considerations sur la végétation des Pays Catalans. *Studia phytologica in honorem jubilantis A. O. Horvat*, p. 7-22. Budapest.
- BOLÒS, O. DE 1979 – Els sòls i la vegetació dels Països Catalans. In: RIBA, O.; BOLÒS, O. DE; PANAREDA, J. M.; GOSÁLBEZ, J.; NUET, J. *Geografia física dels Països Catalans*, p. 107-158.. Barcelona: Ketres.
- BOLÒS, O. DE 1981 – El clima i la vegetació postglacial als Països Catalans. *Treb. Inst. Cat. Hist. Nat.* 9, p. 83-91. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE 1983 – La brolla calcífuga (Cisto-Lavanduletea) als Països Catalans. *Mem. R. Acad. Cien. Arts Barc.* 45(10), núm. 813 (3a època), p. 491-534. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE 1985 – *Corologia de la flora dels Països Catalans. Volum introductori*. [ORCA: Notícies i comentaris, I]. Barcelona: Sec. Ciènc., Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE 1998 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans. Primera compilació general. Part I: Abies-Lagoecia*. [ORCA. Volum extraordinari]. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE 1998 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans. Primera compilació general. Part II: Lagurus-Zygophyllum*. [ORCA. Volum extraordinari]. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE 1999 – *Vegetació dels Països Catalans*. Barcelona: Aster.
- BOLÒS, O. DE; FONT, X.; PONTS, X. (ed.) 1994 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 4)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; FONT, X.; PONTS, X.; ROMO, A. M.; VIGO, J. (ed.) 1993 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 3)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; FONT, X.; PONTS, X.; VIGO, J. (ed.) 1995 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 5)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; FONT, X.; PONTS, X.; VIGO, J. (ed.) 1997 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 6)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; FONT, X.; PONTS, X.; VIGO, J. (ed.) 1997 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 7)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; FONT, X.; PONTS, X.; VIGO, J. (ed.) 1998 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 8)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; FONT, X.; VIGO, J. (ed.) 1999 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 9)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; FONT, X.; VIGO, J. (ed.) 2000 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 10)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; FONT, X.; VIGO, J. (ed.) 2001 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 11)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; FONT, X.; VIGO, J. (ed.) 2003 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 12)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; FONT, X.; VIGO, J. (ed.) 2004 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 13)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; MASALLES, R. M. (ed.) 1985 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 1)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE; ROMO, A. 1991 – *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans (ORCA. Atlas corològic, 2)*. Barcelona: Sec. Ciènc. Inst. Est. Cat.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 1984 – *Flora dels Països Catalans. Vol. I. Introducció. Licopodiàcies-Capparàcies*. Barcelona: Barcino.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 1990 – *Flora dels Països Catalans. Vol. II. Crucíferes-Amarantàcies*. Barcelona: Barcino.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 1996 – *Flora dels Països Catalans. Vol III. Pirolàcies-Compostes*. Barcelona: Barcino.
- BOLÒS, O. DE; VIGO, J. 1997 – La flore des Pays Catalans. *Lagascalia* 19(1-2), p. 391-392. Sevilla.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 2001 – *Flora dels Països Catalans. Vol IV. Monocotiledònies*. Edit. Barcino. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE, VIGO, J., MASALLES, R.M. & NINOT, J.M. 1990 [2a edició 1993; 3a edició, 2005] – *Flora Manual dels Països Catalans*. Barcelona: Pòrtic.

C. Publicacions que contenen dades esparses o molt breus sobre les illes Balears

- BOLÒS, A. DE; BOLÒS, O. DE 1956 – Efectos de los frios de febrero de 1956 sobre la vegetación. *Collect. Bot.* 5(1), p. 165-171. Barcelona.

- BOLÒS, A. DE; BOLÒS, O. DE 1961 – Observacions florístiques. *Miscel. Fontserè*, p.83-102. Barcelona: Gili.
- BOLÒS, O. DE 1948 – Notas florísticas II. *Collect. Bot.* 2(1), p. 49-64. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE 1962 – La bardissa, una formació vegetal típica del paisatge del Pirineu mediterràneo. *Actas 3r Congr. Int. Est. Pir.*, p.43-79. Zaragoza.
- BOLÒS, O. DE 1975 – Contribution à l'étude du Bromo-Oryzopsis miliaceae. *Phytoceonol.* 2(1-2), p. 141-145. Stuttgart – Lehre.
- BOLÒS, O. DE 1978 – Observacions sobre la vegetació de vora de bosc. *Rev. Cat. Geogr.* 1(3), p. 415-420. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE 1982 – *Anchusa arvensis* (L.) M. B., *Anchusa officinalis* L. In: Med-Checklist Notulae. *Willdenowia* 12(1), p. 34. Berlin.
- BOLÒS, O. DE 1983 – *Sagina procumbens* L. subsp. *procumbens*. In: Med-Checklist Notulae. *Willdenowia* 13(2), p. 281. Berlin.
- BOLÒS, O. DE 1983 – *Laurus nobilis* L. In: Med-Checklist Notulae. *Willdenowia* 13(2), p. 285. Berlin.
- BOLÒS, O. DE 1985 – A propòsit de les comunitats de Nerium oelander. *Collect. Bot.* 16(1), p. 227-228. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE 1989 – *Fraxinus angustifolia* Vahk (nom. cons. prop.). In: Med-Checklist Notulae. *Willdenowia* 19 (1), p. 37. Berlin.
- BOLÒS, O. DE 1989 – *Anagallis arvensis* subsp. *latifolia* (L.) Arcangeli. In: Med-Checklist Notulae. *Willdenowia* 19 (1), p. 41. Berlin.
- BOLÒS, O. DE 1989 – *Rhamnus lycioides* subsp. *lycioides*. In: Med-Checklist Notulae. *Willdenowia* 19 (1), p. 47. Berlin.
- BOLÒS, O. DE 1993 – La funció dels pins en el paisatge natural dels Països Catalans. *Treb. Soc. Cat. Geogr.* 35(7), p. 17-23. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE; FONT QUER, P. 1962 –Combinaciones novae. *Collect. Bot.* 6, p. 355-356. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE; MASALLES, R.M.; VIGO J. 1988 – Notes sobre monocotiledònies. *Collect. Bot.* 17(1), p. 95-96. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 1974 – Notes sobre taxonomia i nomenclatura de plantes, I. *Bull. Inst. Cat. Hist. Nat.* 38 :61-89. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 1979 – Observacions sobre la flora dels Països Catalans. *Collect. Bot.* 11, p. 25-89. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 1983 – Notes sobre taxonomia i nomenclatura de les plantes, II. *Collect. Bot.* 14(1), p. 89-103.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 1987 – De asteraceis notulae. *Fontqueria* 14, p. 9. Madrid.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 1988 [1987] – Notes sobre taxonomia i nomenclatura de plantes, III. *Collect. Bot.* 17(1), p. 89-93. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 1989 – Notes sobre taxonomia i nomenclatura de plantes, IV. *Fol. Bot. Miscellanea* 6, p. 85-86. Barcelona.